

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

УДК 32.019.51:37[654.19](477)

ЄВСЕСВ Кирило Валерійович

ДИСКУРС ПОЛІТИКИ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В УКРАЇНІ

23.00.01 – теорія та історія політичної науки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у відділі національних меншин Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України.

Науковий керівник — доктор політичних наук, доцент
Бушанський Валентин Вікторович,
Інститут політичних і етнонаціональних
досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України,
відділ етнополітології,
головний науковий співробітник.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Шаповал Юрій Іванович,
Державне підприємство «Всеукраїнське
державне спеціалізоване видавництво
"Українська енциклопедія"
ім. М. П. Бажана», директор;

кандидат політичних наук, доцент
Горбатенко Ірина Анатоліївна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
кафедра політичних наук, доцент.

Захист відбудеться 5 березня 2015 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.12 Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 4 лютого 2015 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Я. Волянюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження зумовлена особливостями сучасного етапу суспільно-політичного розвитку України. Особливої гостроти проблема політики історичної пам'яті набуває внаслідок існування контroversійних канонів української історії, котрі умовно можна визначити як національно-демократичний і пострадянський. Альтернативні трактування української історії використовуються з метою легітимації влади й формування відповідних політичних і культурних ідентичностей. Відтак, політична боротьба набуває рис дискурсивної «боротьби за пам'ять». «Місця пам'яті» піддаються символізації, що спричиняє зіткнення політико-історичних міфів. Саме тому політика історичної пам'яті є важливим чинником суспільної консолідації – становлення ціннісного базису соціально-політичного діалогу та демократичних практик.

Увага до феномену історичної пам'яті визначається й тенденціями, які спостерігаються у політичній науці й, загалом, гуманітаристиці. Нині в соціально-гуманітарних науках відчутним є вплив постструктуралістських методів дослідження. Науковці дедалі більше уваги приділяють не обґрунтуванню монологічних схем, а нелінійним процесам і локальним феноменам. У зверненнях до історії істотна увага відводиться явищу пам'яті – баченню історичних подій з позиції персонального чи колективного досвіду. Вважається, що такий методологічний підхід сприяє історичному примиренню між народами, залагодженню міжнаціональних, міжетнічних і міжконфесійних протиріч, окремі з яких мають надзвичайно давню історію. Відтак, дедалі більшої підтримки набуває теза: історичний дискурс, у якому на перший план виходять не сюжети суспільно-політичних протистоянь, а теми культури та повсякденної комунікації між представниками різних націй, етносів, конфесій і соціальних груп, тобто – тема людини в історичній ситуації, – є додатковим чинником гуманізації культури, а отже й чинником, що сприяє соціально-політичній безпеці.

Процес становлення ідентичностей під впливом дискурсивного чинника привертає увагу українських і зарубіжних науковців. Роль культури у формуванні політичної свідомості, передусім в умовах становлення демократичного політичного режиму, досліджується у працях В. Андрущенка, О. Бабкіної, В. Бега, В. Горбатенка, І. Горбатенко, М. Дмитренка, В. Корнієнка, І. Кресіної, М. Михальченка, М. Остапенко, Ю. Шайгородського та ін. У наукових розвідках Ф. Анкерсмита, В. Бушанського, Г. Вайта розглядаються естетичні структури історичних текстів. А. Ассман, Я. Ассман, Г. Грінченко досліджують вплив «культурної пам'яті» на політичну ідентичність. Політика історичної пам'яті в Україні розкривається у працях Д. Веденєєва, О. Волянюк,

Ю. Ганжурова, О. Гнатюк, В. Гриневича, Ю. Зерній, Ф. Левігаса, М. Панчука, М. Рябчука, В. Солдатенка, Ю. Шаповала та ін. Дискурсивні характеристики «змагань за ідентичність» проаналізовані у дослідженнях Б. Андрусичина, І. Варзаря, С. Єкельчика, О. Картунова, В. Кулика, Л. Нагорної, К. Сігова, М. Шульги та ін. Завдяки здійсненим студіям, виявлено присутні дискурсивні риси «конструювання ідентичностей», описано вплив ЗМІ на процес формування «місць пам'яті», конкретизовано легітимаційні механізми, що стоять за «історичними війнами» в Україні, виокремлено моделі провадження політики пам'яті.

Разом із тим, необхідним є комплексне теоретико-методологічне дослідження феномену політики історичної пам'яті, її структурних і ціннісно-сміслових характеристик, теоретичне осмислення й узагальнення її дискурсивного виміру, становлення історичних уявлень, їхньої трансформації в суспільно-політичний світогляд, а зрештою й у політичні переконання. Очевидною є й потреба в уточненні поняття «історична пам'ять», розмежування його зі суміжними, такими як «національна пам'ять», «суспільна пам'ять», «національна свідомість» тощо, які широко використовуються в наукових працях і публічній політиці. Відтак, з огляду на ступінь вивчення дискурсивних характеристик політики історичної пам'яті, а також суперечливість і конфліктогенність ідентифікаційних процесів в Україні, тема дисертаційного дослідження є актуальною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема і зміст дисертаційного дослідження пов'язані з науковими темами відділу етнополітології Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України: «Етнополітична культура: особливості становлення в Україні і виклики сучасності» (№ ДР 0110U002924), «Історична пам'ять та етнокультурні ідентичності в сучасній Україні» (№ ДР 0112U000925), «Політика пам'яті в сучасній Україні: етнополітичні аспекти» (№ ДР 0112U000926); а також темою відділу національних меншин: «Донбас в етнополітичному вимірі» (№ ДР 0111U000586). Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України (протокол № 3 від 10 травня 2012 року).

Метою дисертаційного дослідження є аналіз і теоретичне узагальнення впливу структурних і ціннісно-сміслових характеристик дискурсивних представлень на формування політики історичної пам'яті.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких дослідницьких **завдань**:

– проаналізувати становлення концепту історичної пам'яті й основні поняття теорій історичної пам'яті;

- з'ясувати теоретико-методологічні основи використання провідних дискурс-теорій з метою дослідження феномену політики історичної пам'яті;
- дослідити дискурсивні особливості політики історичної пам'яті в Україні, застосувавши методи дискурс-аналізу;
- виявити пізнавальні межі застосування дискурс-аналізу – вплив методу дослідження на його результат;
- обґрунтувати доцільні етико-політичні засади подальшого розвитку та провадження політики історичної пам'яті в Україні.

Об'єкт дисертаційного дослідження – дискурсивні представлення політики історичної пам'яті.

Предмет дослідження – структурні та ціннісно-сміслові характеристики дискурсивних представлень політики історичної пам'яті в Україні.

Теоретико-методологічну основу дослідження становить комплексне поєднання наукових підходів, принципів, технік, прийомів і методів пізнання. Дослідження ґрунтується на принципах об'єктивності, діалектичності й історичності, науковості, системності, цілісності, послідовності, соціального детермінізму, плюралізму.

У дисертаційному дослідженні використано структурно-функціональний, порівняльно-ретроспективний, діяльнісний, індуктивно-дедуктивний методи, а також методи побудови аналогій і моделювання. Застосовано методи, вироблені в рамках теорій таких політологічних і філософських субдисциплін: структурної антропології (К. Леві-Строс), структурної семіотики (В. Пропп, Є. Мелетинський), герменевтики (Г.-Г. Гадамер), структурної семіотики історичного дискурсу (Г. Вайт, Ф. Анкерсміт), культури пам'яті (Я. Ассман, А. Ассман), історії понять (Р. Козеллек), деконструкції (Ж. Дерріда), критичного дискурс-аналізу (М. Фуко, Т. ван Дейк, Л. Йоргенсен, М. Філіпс), дискурс-аналізу медійних представлень (Л. Матісон, В. Кулик). З метою розкриття ціннісно-мотиваційних передумов формулювання політико-історичних наративів, використано психологічний підхід (З. Фройд, Е. Фромм, Р. Мей), адаптований для застосування в політичній науці (М. Головатий, Ю. Шайгородський).

Емпіричну основу дослідження склали результати соціологічних опитувань, у яких розкривається ставлення респондентів до тих чи тих історичних подій, персоналій, статусу мов в Україні, а також мовні преференції громадян, тощо («Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова», Соціологічна група «Рейтинг»).

Наукова новизна дослідження визначається тим, що завдяки застосуванню наукових принципів, підходів і методів, здійснено цілісний і системний аналіз дискурсивних представлень політики історичної пам'яті в Україні.

Зокрема отримані наступні результати, які відзначаються науковою новизною.

Уперше:

– запропоновано й обґрунтовано авторську структурно-функціональну модель становлення історичної пам'яті, її відображення у політичному житті суспільства. Шляхом застосування методу соціально-психологічної деконструкції, виявлено взаємозв'язки між такими складниками історичної пам'яті: 1) ідентичність як когнітивна передумова процесу становлення історичної пам'яті (політична, релігійна, етнічна, регіональна тощо); 2) фрустрація ідентичності, що може бути як перманентною, так і ситуативною; 3) рефлексія ситуативної фрустрації – її артикуляція як травматичного досвіду (геноцид, політичні репресії, культурні обмеження тощо), якщо ж фрустрація є перманентною, то рефлексія стає неможливою, що спричиняє втрату попередньої ідентичності; 4) наратив травматичного досвіду в колективній пам'яті; 5) канон історичної пам'яті та його дискурсивне поширення;

– доведено наявність сутнісної суперечності між антиесенціалістською установкою дискурс-теорій і теоретико-методологічною установкою критичного дискурс-аналізу на деконструкцію легітимацій влади у домінуючих дискурсах задля подолання пригніченості певних соціальних груп. Встановлено, що антиесенціалізм дискурс-теорій автоматично веде до прийняття «гри» як метапоняття, а комунікативного обміну як єдиного механізму прийняття тої чи тої ідентичності з репертуару ідентичностей, котрі наявні в культурних дискурсах. Така теоретична установка не може бути узгоджена з етичним настановленням критичного дискурс-аналізу, оскільки задля емансипації пригнічених соціальних груп необхідною є не лише деконструкція політичних дискурсів влади, що відтворюють власне домінування за посередництва знання, а й формування міфологем, які могли б бути придатними для переартикуляції ідентичності таких груп. Відмічено, що конструювання відповідних міфологем вимагає есенціалістського підходу.

Дістали подальшого розвитку:

– уточнення та розмежування основних понять дискурсу історичної пам'яті: історичний канон, колективна пам'ять, історичне уявлення, історична свідомість, соціальний досвід, історична пам'ять. Відповідно до запропонованих дефініцій, ці поняття позначають окремі феномени політичної культури; і водночас – характеризують становлення та розвиток політичної свідомості, що відображає відношення до історії, політичної дійсності та проекту політичного майбутнього;

– обґрунтовано існування причинно-наслідкового зв'язку між культурою Постмодерну та концептуалізацією історичної пам'яті. Постмодерн, піддавши критиці всі монологічні конструкти вироблені в добу Модерну (національна

держава, нація, раціоналізм, прагматизм тощо), актуалізував альтернативні форми ідентичностей і політичної соціалізації. Відповідно, концепт історичної пам'яті набуває у культурі та політичній філософії Постмодерну статусу уявленого конструкту відношення особистості до історії та політичної дійсності;

– аналіз і теоретичне узагальнення досвіду здійснення політики історичної пам'яті в Україні. Виявлено, що політика історичної пам'яті в Україні, яка ґрунтувалася на артикуляції травматичного досвіду Голодомору, масових репресій та інших трагічних подій, була доволі суперечливою з огляду на неприйняття до уваги механізмів психологічного захисту, які актуалізуються внаслідок фрустрації. Водночас, у політиці історичної пам'яті не були створені умови для використання механізму сублимації – конструктивного переосмислення травматичного досвіду й подолання історичної травми в нових формах соціально-політичної діяльності.

Поглиблено:

– тезу про становлення концепту «історична пам'ять» як такого, що зумовлений соціокультурними та політичними чинниками. Встановлено, що оскільки формування європейських націй мало наслідком уніфікацію мов, звичаїв і ціннісно-сміслових уявлень, стирання ліній розмежувань між регіонами та суспільними станами, то реакцією на цей процес стало формування, з одного боку, концептів «пам'яті», з другого – національних історичних канонів. Відповідно, історичний канон та історична пам'ять співвідносяться як теза й антитеза;

– розуміння ролі політики історичної пам'яті в сучасному європейському суспільстві. Стверджується, що «пам'ять» є саме тим інструментом, за допомогою якого деконструються національні історичні канони й водночас конструюються пам'яті регіонів, станів і соціальних груп;

– обґрунтування доцільних етико-політичних засад подальшої політики історичної пам'яті. Зокрема доведено, що провадження політики історичної пам'яті в Україні має розгортатися шляхом тлумачення травматичних подій як таких, що сприяли виробленню позитивних політичних цінностей і ціннісних орієнтацій. Відтак, негативний досвід може бути переартикульований як позитивний у політико-символічному сенсі.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів визначається тим, що основні ідеї та висновки дисертаційного дослідження сприяють політологічному розумінню суттєвої теоретико-прикладної проблеми – дискурсивного виміру політики історичної пам'яті. Теоретично обґрунтовано: по-перше, політика історичної пам'яті – це насамперед конструювання та дискурсивне поширення наративів, у яких відображено уявлення про історичні події; по-друге, дискурс політики історичної пам'яті має власні специфічні

структурно-функціональні характеристики, тобто відображені в наративах ціннісно-сміслові конструкти, котрі перебувають у визначених взаємозв'язках; по-третє, наративи історичної пам'яті посутньо травматичні, а отже – дискурс історичної пам'яті зажди є спрямованим на деконструкцію офіційного канону історії, який забезпечує легітимізацію влади, у такий спосіб політика історичної пам'яті є пов'язаною з новою легітимацією влади. Вивчення новітніх концептів теорії історичної пам'яті, аналіз політичних практик у цій сфері, рекомендації з погодження існуючих протиріч у політиці пам'яті України є важливою складовою сучасного знання про політику та політичну владу.

Результати дослідження можуть слугувати теоретико-методологічною основою подальшого вивчення дискурсивних складників історичної пам'яті та їхнього впливу на політичну поведінку. Розроблені методи, зокрема, можуть застосовуватись у процесі аналізу комунікації з громадськістю, символічної політики та маніпуляції свідомістю. Отримані результати і рекомендації у галузі політики історичної пам'яті будуть корисні в діяльності політиків, громадських діячів і представників медій.

Матеріали дисертаційного дослідження також можуть бути використані у вищих навчальних закладах під час викладання спецкурсів: сучасна західна політична наука, проблеми демократії і демократизації, парталогія, політичні комунікації, дискурс-теорії та дискурс-аналіз у політиці тощо.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні положення дослідження обговорювалися на засіданнях відділу етнополітології, а також відділу національних меншин Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Результати дослідження були представлені під час роботи сьомих Курасівських читань «Політична модернізація в Україні: перспективи та ризику» (Київ, 4 жовтня 2011 р.), четвертого конгресу політологів України «Політична наука в Україні: стан і перспективи розвитку» (Київ, 18 травня 2012 р.), восьмих Курасівських читань «Політичний режим у сучасній Україні» (Київ, 4 жовтня 2012 р.), «круглого столу» в Європейському університеті «Місія України в сучасному цивілізаційному процесі» (Київ, 21 лютого 2013 р.), Всеукраїнської конференції «Політичні інститути України: проблеми трансформації» (Київ, 15 травня 2013 р.), п'ятого конгресу політологів України «Стратегічний курс України: політологічний дискурс» (Київ, 28 березня 2014 р.).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження представлено в 11 наукових публікаціях, у тому числі – 9 статтях у фахових виданнях України з політичних наук, 2 статтях у виданнях іноземних держав.

Структура й обсяг дисертації. Текст дисертаційного дослідження оформлено у вигляді вступу, трьох розділів, що містять по два підрозділи,

висновків, списку використаних джерел (221 найменування). Загальний обсяг дисертації – 203 сторінки, обсяг основного тексту дисертації – 180 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми; визначається об'єкт, предмет, мета й завдання; конкретизуються теоретико-методологічні засади; результати, які мають новизну й теоретико-практичне значення; подається інформація про апробацію результатів і структуру дисертаційного дослідження.

У **першому розділі** – «**Теоретико-методологічні засади дискурс-аналізу політики історичної пам'яті**» – розкриваються основні принципи застосування дискурс-теорій з метою дослідження феномену історичної пам'яті.

У підрозділі 1.1. – «*Теоретичні конструкти "спогаду", "колективної" та "історичної пам'яті"*» – аналізуються й теоретично узагальнюються основні способи концептуалізації феномену історичної пам'яті.

Відзначається, що теоретичні засади концептуалізації історичної пам'яті закладені в працях М. Гальбвакса та П. Нора. Подальшого розвитку концепція набула в дослідженнях А. Ассман і Я. Ассмана, Й. Єрушалмі, Е. Франкенштайна та С. Крейн. У працях згаданих авторів поняття «історична пам'ять» було внесене до феноменологічної та постструктуралістської дослідницьких традицій. Феномен історичної пам'яті розкривається й у рамках таких субдисциплінарних досліджень – «історія понять» (Р. Козеллек) та «історична герменевтика» (Г.-Г. Гадамер). Особливістю концептуалізації історичної пам'яті українськими науковцями є її опрідметнення насамперед в рамках політичної науки (О. Волянчук, В. Дем'яненко, Ю. Зерній, Л. Нагорна, М. Панчук, Ю. Шаповал та ін.).

У дисертації підкреслюється, що становлення самого концепту «історична пам'ять» є історично зумовленим. По-перше, досвід Другої світової війни покликав формулювання відомої максими – «міркувати від Аушвіца», тобто відкидати монологічні конструкції, котрі легітимують політичне та культурне домінування більшості, а також ксенофобію щодо меншин. По-друге, процес євроінтеграції поставив питання про доцільність формування єдиної європейської ідентичності. Це завдання до снаги було вирішити лише шляхом: 1) нівелювання антагоністичних канонів національних історій, побудованих на протиставленні «Ми – Інші», а відповідно й героїзації мілітарних сторінок історії, 2) активізації мікроісторичних досліджень, у яких особлива увага приділялася б індивідуальному переживанню історичних подій, 3) акцентування уваги на історії культурної взаємодії різних етнічних і

релігійних груп у певних регіонах. Таким чином, актуалізація концепту «історичної пам'яті» має політичні та культурні передумови.

Результати дослідження свідчать, що в текстах, присвячених політиці історичної пам'яті, мають місце різні (іноді суперечливі) дефініції. Відповідно, обґрунтовано доцільність такого уточнення основних понять: 1) історичний канон – наративна схема дискурсу становлення нації. Сутнісні риси такого дискурсу: монологічність і теологічність. Виникнення нації трактується як закономірне й об'єктивно неминуче; 2) колективна пам'ять – традиційні практики (ритуали) та наративи (оповістки, легенди) певних соціальних груп. Сутні риси колективної пам'яті: гомогенність і відтворюваність у безпосередній комунікації з носіями досвіду; 3) історичне уявлення – довільне трактування історії та наративів колективної пам'яті у сфері медіа-дискурсів і мистецтва; 4) історична свідомість – інтеріоризація суб'єктом канонізованого дискурсу історії: історична свідомість є лише когнітивним відображенням сформованого домінуючим дискурсом монологічного трактування історії; 5) соціальний досвід – наративне представлення безпосереднього досвіду: наративність зумовлює естетичну трансформацію досвіду відповідно до культурних нормативів. Без посередництва наративного представлення досвід є латентним; б) історична пам'ять – етико-політичне прийняття дискурсивно визначених міфологем колективної пам'яті: уможливлення переартикуляції усталеного історичного канону або формування нового канону на основі наративів колективної пам'яті.

У підрозділі 1.2. – «Розвиток дискурс-теорій і їх типи» – розкрито становлення дискурс-теорій, конкретизовано основні способи їх типологізації, охарактеризовано особливості їх застосування як теоретико-методологічної бази дослідження проблем політики історичної пам'яті.

Обґрунтовано думку про те, що розвиток дискурс-теорій відбувся у результаті «лінгвістичного повороту» в гуманітаристиці й політичній науці зокрема. Сенс цього явища слід визначити як відхід від традиційного філософського протиставлення між буттям та відображеним у мові уявленням. Однак, внаслідок розвитку феноменології, мова почала трактуватися як сфера автентичного прояву буття: за відомим висловом М. Гайдеггера, «мова – дім буття».

Серед інших, як джерело дискурс-теорій, розглядається структуралізм, зокрема дослідження, здійснені у працях В. Проппа, Ф. де Соссюра та К. Леві-Строса. Утім, якщо для класичного структуралізму соціальні та мовні структури є стабільними, чітко визначеними й, загалом, незмінними, то для постструктуралізму структури соціальних відносин, мовних конструкцій та ідентичностей – плинні й взаємовизначені в результаті комунікативного обміну. За акцентуванням комунікативного обміну з усією очевидністю помітне

марксистське трактування свідомості (політичних інтересів, ціннісних пріоритетів, моральних суджень тощо) як зумовленої соціальним буттям. Остаточне оформлення дискурс-теорії відбулось у працях М. Фуко, який здійснив інверсію класичної тези «знання – це влада». У його редакції запропоноване нове звучання: «влада – це знання», тобто будь-яке знання – це засіб зміцнення політичної влади. Безпосереднім результатом розвитку цієї максими М. Фуко став напрям критичного дискурс-аналізу. За формулюванням Т. ван Дейка, критичний дискурс-аналіз – це викриття легітимації влади в знаннях (політичних дискурсах, освіті, медіях, мистецтві тощо).

Нині дискурс-теорії набули найрізноманітнішого розгалуження. Вони описують і трактують чи не всі сфери соціальних відносин. Стверджується, що сфера політичної комунікації є класичним предметом дискурс-аналізу. У філософській і політологічній літературі представлені різні способи класифікації дискурс-теорій: за предметом дослідження, хронологією постання дискурс-теорій або за визначальними підходами (Я. Торфінг, М. Йоргенсен і Л. Філліпс, Т. ван Дейк, О. Русакова). Оскільки політика історичної пам'яті спрямовується на легітимацію (або ж делегітимізацію) влади і формування ідентичностей, а також здійснюється за посередництва медій, то вона є об'єктом, придатним для дослідження за допомогою методів дискурс-аналізу.

У другому розділі – «Евристичність і межі застосування структуралістських і постструктуралістських методів дослідження політики історичної пам'яті» – розкрито формальні та якісні методи дискурс-аналізу політичних текстів, зокрема представлень історичної пам'яті.

У підрозділі 2.1. – «Політика історичної пам'яті: становлення, дискурсивні та політичні суперечності» – виявлено легітимаційні основи дискурсу політики історичної пам'яті.

Проаналізовано концепт історичної пам'яті, який є спрямованим на деконструкцію історичного канону. Однак в Україні є принаймні два альтернативні канони історії, які умовно можна визначити як «національно-демократичний» і «пострадянський». Головне завдання, яке постало перед Україною зі здобуттям незалежності, – дійти консолідації історичних уявлень, по суті – забезпечити становлення тотожної для всіх регіонів і соціальних груп історичної свідомості. Цілком зрозуміло, що реалізувати це завдання без історичного канону неможливо. Як наслідок, концепт історичної пам'яті почав використовуватися з метою заперечення альтернативних канонів. Історична пам'ять певної спільноти, зазвичай, ніколи не співпадає зі змістом історичної пам'яті, котра властива тій соціальній групі, яка, за критерієм «Ми – Інші», трактується як «чужа». Це і є джерелом протиріч і суперечностей між ними. Конфлікти розгортаються насамперед довкола трактовок, інтерпретацій,

спогадів, переживань, тобто – сенсів і цінностей. Тож і їхнє врегулювання є вельми складним.

У дисертації відмічено, що історична пам'ять лише деякою мірою відображає певні історичні реалії. Таким чином, розглядати історичну пам'ять як чітке та визначене відображення історії – було б помилково. Історична пам'ять трансформує історичні події – зводить їх до знаків, яким надається символічний зміст. Існування ж пам'яті у формі наративів, котрі компонується у дискурси, зумовлює їхню естетичну самодостатність. Виникнувши як, умовно кажучи, «відображення» певних історичних реалій, наративи історичної пам'яті естетично оформлюються, підпорядковуючись принципам оповіді, а відтак і відокремлюються від історичної основи. Пройшовши стадію естетичного усталення, наративи та дискурси, як і всякі артефакти, вже не залежать від історичної основи, а тому й соціально-політичні зміни не зумовлюють їхньої автоматичної трансформації.

Стверджується, що історична пам'ять має істотне значення в процесі конкретизації політичною елітою цілей діяльності та мобілізації мас. Однак, акцентованість пам'яті на трагічних переживаннях історичних подій істотним чином ускладнює процес політичного цілевизначення та мобілізації. Адже бачення трагічного перебігу політичних подій у минулому – спричиняє очікування аналогічних подій у майбутньому. Саме тому є рація говорити про доцільність доповнення наративів історичної пам'яті міфологічними образами, в яких містяться елементи переможного розгортання політичних подій. Такі взірці перемог уможливають подолання політичних та історичних фобій.

У підрозділі 2.2. – «Деконструкція як метод дослідження дискурсів історичної пам'яті» – розкрито особливості структуралістських і постструктуралістських концептуалізацій політики історичної пам'яті.

Наголошується, що нині постструктуралістські методи домінують у світовій гуманітаристиці. Постмодернізм приватизує історичне пізнання (Ф. Анкерсміт). Це визначає превалювання в медіях саме постмодерністських візій історії, котрі формують історичну, етнічну та національну ідентичності, найістотнішим чином позначаючись на політичній свідомості та поведінці.

Відмічено, що з погляду дискурс-теорій, етнічна та національна ідентифікації – це вибір із визначених культурою соціальних статусів і ролей. Будь-яка ідентичність втрачає свою «очевидність» і перетворюється на питання довільного вибору. Процес ідентифікації розгортається як соціальна комунікація під впливом домінантних дискурсів. У разі ж зіткнення домінантних дискурсів – ідентифікація розгортається як зумовлена фактором когнітивного дисонансу, а ідентичність набуває структурної незавершеності, що відображається в суперечливій політичній поведінці. Саме це явище – зіткнення альтернативних історичних дискурсів, за якими стоїть легітимація

політичних інтересів, – ми й спостерігаємо в Україні, принаймні з часу здобуття незалежності.

Розвивається думка про те, що етнічна та національна ідентичності закономірно містять у своїй структурі складник усвідомлення людиною її відношення до історії, зокрема – до історії етносу та нації, з якими вона себе ідентифікує. Ця теза є цілком очевидною в рамках сучасної постмодерністської культури. Однак у її структурі вміщено концепти, котрі очевидні лише для цієї культури – ідентичність, ідентифікація, усвідомлення відношення до історії. Тож із погляду субдисципліни «історії понять», ця теза є міркуванням, яке релевантне тільки для постмодерністської культури. Тобто вже самé це судження є дискурсивним – цілком приналежним до системи актуальних епістем, і сформульованим у поняттях чинної нормативності. Утім, згідно з максимою тих-таки дискурс-теорій, за будь-яким дискурсом є домагання легітимації влади (зокрема й політичної). Відтак, прийняті в дискурс-теоріях епістемі та методи опредметнення соціально-політичних і культурних феноменів – історичні, а отже, їхній евристичний потенціал і методологічні межі застосування обмежені.

У дисертаційному дослідженні конкретизовано такі ключові ознаки дискурсивних ідеологем: 1) бінарна структура, виражена дихотомією «свої – чужі»; 2) стереотипний та спрощений характер; 3) значущість інституту, що регулює норми діяльності; 4) артикуляція фундаментальних політичних, культурних і релігійних цінностей, які лежать в основі інтерпретації дійсності; 5) гіперболізація окремих аспектів артикульованих явищ; 6) дифузна семантика, унаслідок чого зростає можливість маніпулювання сенсом, а відтак – свідомістю адресата.

Розмежування «своєї» та «чужої» груп («Ми – Інші»), на базі якого фіксуються ідеологеми, розкривається через протиставлення «наших» і «їхніх» цінностей. Відповідні протиріччя можна передати через такі антитези: 1) цивілізованість – варварство; 2) сила – слабкість; 3) досвід, знання – відсталість; 4) раціоналізм – емоційність; 5) стабільність – непередбачуваність; 6) прагматичні альянси – особисті інтереси, клани; 7) стіл переговорів – принцип торгів. Продуктивним є також розмежування політичних текстів на «правильні» та «неправильні» (Є. Улибіна). «Правильні» тексти мають усі ознаки кітчевості. Натомість «неправильні» – містять риси трагічного й абсурдистського естетичного канону. Неправильні тексти потенційно імплікують революційну політичну інтенцію.

У третьому розділі – «Структурні та ціннісно-сміслові характеристики дискурсів історичної пам'яті» – досліджено становлення та прояви етико-політичних сенсів, представлених у трактуваннях історичної пам'яті в Україні.

У підрозділі 3.1. – «Символізація мови й історичної пам'яті в Україні» – розкрито особливості становлення мовних суперечностей та контроверсійності трактувань історичних подій в Україні.

Стверджується, що у суспільно-політичному дискурсі України питання історичної пам'яті нерозривно пов'язане з мовними практиками та преференціями. Мовні суперечності в Україні мають об'єктивне історичне підґрунтя. Структура мовної соціалізації, яка спостерігалася в Україні в період існування Російської імперії, а згодом і СРСР, була тотожною структурі мовної соціалізації, що сформувалась у період існування Речі Посполитої. Українська культура у своєму розвитку так і не вийшла за рамки відтворення сформованих тоді практик і когнітивних стереотипів. Існування когнітивних передумов суперечливого ставлення до мовної поведінки зумовило наступну (з 1991 року) невизначеність державної політики в мовній сфері. Політична еліта була неспроможною відмовитися від проголошення української мови єдиною державною, однак виявилась і нездатною реалізувати це положення Конституції. Як наслідок, нерозв'язані мовні суперечності були піддані політичній символізації, що зумовило виникнення конфлікту між україномовними та російськомовними громадами.

Показано, що подібна ситуація спостерігалася й у сфері політики історичної пам'яті. Український націоналістичний дискурс значною мірою легітимував і сам факт незалежності України. Заперечення українського націоналізму відповідно означало й заперечення незалежності, а отже – й права пострадянської еліти на політичну владу. Розгортання мовного конфлікту спричинило політичну символізацію історичної пам'яті. Політико-символічний ресурс мовних й історичних протиріч є потужнішим, аніж апеляції до раціональних (зокрема економічних) інтересів громадян, оскільки пов'язаний із базовими міфологічними уявленнями соціальних груп про власне походження та значущість, а також поведінковими стереотипами, що спрямовані на захист групи, з якою ідентифікує себе особистість.

У підрозділі 3.2. – «Дискурс-аналіз символізації наративів історичної пам'яті» – подані результати дослідження основних дискурсивних представлень української історії, зокрема цілей легітимації влади, які присутні за трактуваннями історії.

Завдяки застосуванню структуралістських і постструктуралістських методів дискурс-аналізу з метою дослідження феномену політики історичної пам'яті, показано, що політичний розвиток будь-якого народу істотним чином залежить від актуалізованого уявлення про час – уявлення про історію, сьогодення та майбутнє. Підкреслюється, що історія – той образ минулого, який ми маємо і яким керуємося, – є не власне минулим, а сконструйованою картиною минулого. І в цьому процесі конструювання головну роль відіграють

інтереси легітимації влади. Отже, очевидним є, що візія минулого істотним чином залежить від сучасності – насамперед інтересів, ідентичностей (етнічної, національної, релігійної, політичної, соціальної) та когнітивних структур, якими користуються політичні суб'єкти в процесі політичного та соціокультурного цілевизначення.

Концепт історичної пам'яті уможлиблює дискурсивну легітимацію саме українських етнічних міфологем – місць пам'яті, звичаїв і традицій, котрі піддавалися пригніченню в період СРСР. Здійснення політики переартикуляції історії, з огляду на перебування України в загальноєвропейському комунікативному полі, не може відбуватися без врахування наукових, політичних, культурних і мистецьких тенденцій, які простежуються в Європі та світі загалом. Тож у цьому контексті концепт історичної пам'яті (насамперед із політичного погляду) є вельми продуктивним, оскільки не суперечить згаданим тенденціям.

У дисертації йдеться про те, що політика історичної пам'яті реалізується в Україні доволі непослідовно. У медійному полі відбулося зміщення когнітивних акцентів. Центральною проблемою (найобговорюванішою в медіях) стала проблема Другої світової війни (vs: Велика Вітчизняна війна), зокрема тема діяльності ОУН-УПА. Таке когнітивне зміщення відбулося з огляду на домінування в українському медійному просторі російських ЗМІ, діяльність яких цілком відповідає політиці історичної пам'яті, що проводиться в РФ (переартикуляція історії СРСР як значущої й успішної сторінки історії Росії). Досвід порушення теми Голодомору та масових репресій варто визнати доволі суперечливим. З огляду на травматичність спогадів, спроби артикуляції цих тем зіштовхуються з практиками психологічного витіснення. Відповідно, ґрунтуючись на дослідженнях В. Франкла й Е. Фромма, є рація дійти висновку: позитивна артикуляція травматичних досвідів можлива лише за умови їхнього трактування як сповнених сенсу, таких, що уможливили подальший розвиток України та її народу.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило дійти висновків, що розкривають теоретико-методологічні засади застосування дискурс-теорій з метою опису, пояснення та обґрунтування підвищення ефективності подальшої політики історичної пам'яті в Україні.

1. Типологізація основних концептів теорій історичної пам'яті засвідчила евристичність бінарного критерію «онтологічність – гносеологічність». Шляхом застосування цього критерію виокремлено три типи концептуалізацій. *Перший тип* – «онтологічний»: історична пам'ять трактується

як така, що об'єктивно існує. Згідно з цим підходом, пам'ять є структурним елементом, що опосередковує сприйняття суспільно-політичної та культурної дійсності. Максималістичне застосування такого трактування веде до заперечення смислового виміру політики як такої, оскільки та розщеплюється на мікрофеномени, сама реальність котрих (а відповідно й політичної історії) залежить від здатності пам'ятати й переживати події. За такого підходу, предметом дослідницької уваги стає передусім пам'ять про політичну історію. Водночас, усі спроби заперечення такого підходу трактуються як репресивні механізми, спрямовані на відчуження пам'яті та політичної екзистенції.

Другий тип – «когнітивно-діяльнісний»: історична пам'ять трактується як когнітивний конструкт, реалізація якого відбувається у формі сприйняттевого настановлення. Тобто, історична пам'ять є реальною, однак її значущість (готовність суб'єкта брати до уваги зміст власної історичної пам'яті) зумовлюється дискурсивним навіюванням. Простежується такий причинно-наслідковий ланцюг: 1) дискурсивне повідомлення про те, що певний історичний досвід є значущим; 2) рефлексія суб'єктом власного досвіду; 3) артикуляція набутого досвіду як способу реалізації своєї значущості. Таким чином, винайдення концепту історичної пам'яті зумовлює входження до суспільно-політичного життя нової реальності – політичної діяльності на основі мотивацій, визначених пам'ятанням історичних подій.

Третій тип – «гносеологічний»: історична пам'ять трактується лише як частковий наратив щодо історичного канону. Історичний канон є схематичним спрощенням історії відповідно до телеологічного настановлення. Відповідно, й історична пам'ять є таким самим гносеологічним конструктом, який може існувати лише за наявності канону. У наративах історичної пам'яті канонічне трактування історії або суб'єктивно деталізується (лояльний наратив), або суб'єктивно заперечується (контрнاراتив).

2. Встановлено, що дискурс-теорії, як теоретико-методологічна база дослідження феномену політики історичної пам'яті, визначають концептуалізацію об'єкта дослідження, а отже й евристичність його висновків і результатів. Становлення дискурс-теорій уможливлене розвитком феноменологічної традиції у філософії та лінгвістичним поворотом у гуманітаристиці, зокрема й політичній науці. Відповідно політична реальність тлумачиться як така, що існує насамперед на рівні мовлення. Тобто, мова стає метапоняттям: політична діяльність і політична онтологія зводяться лише до рівня мовного відображення. Максималістичне застосування цього підходу веде до побудови суто соліпсичної картини світу: реальним є лише те, що представлене в мові (дискурс); питання ж зміни реальності трактується як некоректне, оскільки змінюватися може лише форма артикуляції (дискурс).

В епістемологічному плані дискурс-теорії дозволяють виявити: 1) мовні конструкції, котрі описують/формують політичну картину; 2) цілі існування мовних конструкцій – форми легітимації влади. У критичному дискурс-аналізі визначальним є завдання деконструкції дискурсів, що забезпечують репресивні легітимації. Однак, уже саме трактування політичної реальності, як мовної за змістом, об'єктивно зумовлює трансформацію дискурс-теорій у критичний дискурс-аналіз.

3. Здійснення дискурс-аналізу політики історичної пам'яті в Україні свідчить, що представлення історичної тематики у ЗМК і ЗМІ мають очевидні дискурсивні ознаки: а) висока частота звернень до історичної проблематики; б) контроверсійність принаймні двох основних дискурсів української історії («пострадянського» та «національно-демократичного»); в) хронологічно-ситуативна пов'язаність медійних повідомлень зі політичними подіями в Україні; г) використання історичних представлень із метою формування соціально-політичної ідентичності та політичної лояльності; ґ) спрощеність історичних представлень.

Шляхом застосування методів дискурс-аналізу виявлено, що в перманентних політичних дискусіях щодо минулого України та її народу простежуються зіткнення несумісних між собою когнітивних структур, які властиві різним соціальним та етнічним групам. Відтак і завдання забезпечення національної консолідації є вельми складним. Контроверсійні уявлення про минуле, сучасне та майбутнє України використовуються політичними суб'єктами (насамперед політичними партіями) з метою консолідації власних електоральних груп. Ці ж таки дискурсивні представлення історичних сюжетів використовуються російськими ЗМК і ЗМІ з метою маніпулятивного впливу на українську аудиторію, задля конструювання вигідних для Росії соціально-політичних і культурних ідентичностей, а також соціально-політичних орієнтацій українських громадян. Відповідно, оскільки подолання конфліктогенних історичних уявлень (а також уявлень про сучасність і можливий проект майбутнього України) не відповідає політичним інтересам провідних політичних партій, то й зняття контроверсійності трактувань історичної пам'яті суперечить їхнім інтересам. Таким чином, альтернативні картини минулого України не лише відтворюються за допомогою дискурсів, а й активно використовуються в політичних цілях. Цілком зрозуміло, що збереження такої ситуації вельми ускладнює подальший суспільно-політичний розвиток України, по суті – перешкоджає збереженню України як геополітичної реальності.

4. Встановлено епістемологічні межі застосування дискурс-аналізу як методу дослідження політики історичної пам'яті. Дискурс-аналіз (насамперед у його критичній формі) уможливорює деконструкцію лише тих легітимаційних

форм, які не поділяються базовими ціннісно-смысловими настановленнями суб'єкта, котрий вдається до деконструкції. Відповідно ступінь критичності дискурс-аналізу та межі його евристичності аксіологічно обмежені.

Водночас, показано, що критичний дискурс-аналіз, акцентуючи увагу на викритті політичної мотивації конструювання доміантних дискурсів, актуалізує в політичній культурі марксистські настановлення: будь-який прояв культури (зокрема й культури політичної) є відображенням соціально-економічної та культурно-статусної нерівності, слугуючи відтворенню існуючої структури влади. Такі ціннісно-смыслові основи критичного дискурс-аналізу (попри знівельованість традиційної марксистської термінології) зумовлюють соціокультурний запит на взірці революційної політичної участі.

5. Обґрунтовано актуальність основних етико-політичних засад подальшого провадження політики історичної пам'яті в Україні. Встановлено, що соціальні групи, які найбільше сприймають Голодомор і масові репресії як травматичний досвід, виявилися найменш готовими до сприйняття такої політики, оскільки вона суперечила структурі їхньої свідомості. Соціальні та політичні преференції цих груп опинилися на боці тих владних інститутів, котрі навпаки заперечували сам факт Голодомору, або ж принаймні вдавалися до дискурсивного розмивання цього злочину. У політиці історичної пам'яті не були створені умови для використання механізму сублимації – конструктивної переартикуляції травматичного досвіду. Переартикуляція травматичного досвіду (голодоморів, масових репресій, Другої Світової війни, Чорнобильської катастрофи тощо) може здійснюватися лише шляхом включення травматичного нарративу до ширшого контексту, який умовно можна визначити через поняття «політичний сенс».

Результати дисертаційного дослідження дають підстави відзначити реалізованість поставлених завдань дослідження та його мети. Подальші дослідження дискурсивного виміру політики історичної пам'яті в Україні можуть бути пов'язані з опрідметненням окремих дискурсів історичного пам'яті – публіцистичного, мистецького тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Євсєєв К. В. Політичний біхевіоризм як феномен модерністського наукового світогляду / Кирило Євсєєв // Наукові записки ІІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2011. – № 6 (56). – С. 134–143.

2. Євсєєв К. В. Основні принципи контент-аналізу політичних текстів / Кирило Євсєєв // Наукові записки ІІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2012. – № 5 (61). – С. 164–176.

3. Євсєєв К. В. Символічна політика в Україні / Кирило Євсєєв // Наукові записки ІІІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2012. – № 6 (62). – С. 310–322.
4. Євсєєв К. В. Якісні критерії дискурсу-аналізу політичних текстів / Кирило Євсєєв // Сучасна українська політика. – Спецвипуск. – К. : Центр соціальних комунікацій, 2013. – С. 252–261.
5. Євсєєв К. В. Історична та колективна пам'ять як феномен / Кирило Євсєєв // Наукові записки ІІІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2013. – № 2 (64). – С. 157–167.
6. Євсєєв К. В. Політичний текст як предмет дослідження / Кирило Євсєєв // Сучасна українська політика. – К. : Центр соціальних комунікацій, 2013. – Вип. 29. – С. 84–95.
7. Євсєєв К. В. Прояви та структура політичних образів / Кирило Євсєєв // Наукові записки ІІІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2013. – № 5 (67). – С. 322–334.
8. Євсєєв К. В. Мовна ситуація й історичної пам'ять в Україні: чинники символізації / Кирило Євсєєв // Політичний менеджмент : наук. журнал / Голов. ред. Ю. Ж. Шайгородський. – 2013. – № 59. – С. 126–134.
9. Євсєєв К. В. Становлення концепту «історична пам'ять» / Кирило Євсєєв // Наукові записки ІІІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. – Спецвипуск. – 2014. – № 3 (71). – С. 428–440.
10. Евсеев К. В. Символизация языка и исторической памяти в Украине / Кирилл Евсеев // Современные исследования социальных проблем. – Красноярск, 2013. – № 3–4 (15–16). – С. 20–31.
11. Евсеев К. В. Факторы символизации языка и исторической памяти в Украине / Кирилл Евсеев // Грамота. Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. – Тамбов, 2014. – № 2. – Ч. 1. – С. 59–62.

АНОТАЦІЇ

Євсєєв К. В. Дискурс політики історичної пам'яті в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.01 – теорія та історія політичної науки. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2015.

Дисертаційне дослідження присвячене розкриттю ціннісно-сміслових характеристик дискурсивного виміру політики історичної пам'яті в Україні. Виявлено, що представлення історичної пам'яті у ЗМК і ЗМІ мають очевидні дискурсивні ознаки. Дискурси історичної пам'яті використовуються з метою

владної легітимації. В українських умовах історичні дискурси, що відображають два основні історичні канони, залучаються з метою формування відповідних політичних і культурних ідентичностей, котрі, своєю чергою, проявляються у політичній, зокрема і в електоральній поведінці. «Боротьба за історію» в Україні є насамперед боротьбою за політичну владу. Доведено, що дискурс колективної пам'яті завше спрямований на деконструкцію історичного канону, який слугує владній легітимізації. Обґрунтовано, що травматичний характер соціального досвіду та трагічність наративів визначають і труднощі провадження політики історичної пам'яті в Україні, що й зумовлює актуальність етико-політичних цінностей у здійсненні такої політики.

Ключові слова: політика, політична влада, ідентичність, історична пам'ять, історичний канон, дискурс-теорії, критичний дискурс-аналіз, політика історичної пам'яті.

Евсеев К. В. Дискурс политики исторической памяти в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.01 – теория и история политической науки. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2015.

Диссертация посвящена исследованию ценностно-смысловых характеристик дискурсивных представлений политики исторической памяти в Украине. Трактовки истории Украины выполняют роль идентификаторов, относительно которых фиксируется та или иная социально-политическая, религиозная и этническая идентичность, как следствие – определяется и политическое поведение.

Результаты исследования свидетельствуют, что становление концепта «историческая память» является исторически обусловленным. Концепт «историческая память» – антитезис относительно концепта «национальных исторических канонов», в которых нивелировались региональные традиции и исторический опыт сословий. Таким образом, концепт «историческая память» придавал культурную и политическую легитимность региональным и сословным историческим представлениям. Акцентирование внимания на «исторической памяти» снимает антагонистическое противопоставление национальных исторических канонов.

В диссертационном исследовании, в соответствии с бинарным критерием «онтологичность – гносеологичность», выделены и обоснованы три типа концептуализации исторической памяти. Первый тип – «онтологический»: историческая память трактуется как объективно существующая. Память рассматривается как структурный элемент, опосредующий восприятие

общественно-политической и культурной действительности. Второй тип – «когнитивно-деятельностный»: историческая память – когнитивный конструкт, реализующийся в форме установки восприятия. Третий тип – «гносеологический»: историческая память – частичный нарратив по отношению к историческому канону.

Дискурс-анализ политики исторической памяти в Украине свидетельствует, что за дискуссиями относительно прошлого Украины и ее народа прослеживается столкновение противоположных когнитивных структур, которые свойственны различными социальными и этническими группами. Эти когнитивные структуры несовместимы. Поэтому и задача обеспечения национальной консолидации является весьма сложной. Трактовки истории Украины активно используются в СМК и СМИ с целью формирования исторических идентичностей граждан Украины, и эти репрезентации имеют системный характер, что дает основания говорить о наличии четко определенных историко-политических дискурсов исторической памяти. Усвоение основных нарративов, в которых отражаются трактовки истории, упрочивает в массовом самосознании несовместимые оппозиции «Мы–Другие». Таким образом, происходит культурный разрыв и неминуемое обострение политических противоречий, их переход из латентной формы в форму открытого политического конфликта. Снятие указанных противоречий возможно только при помощи конструирования приемлемого для массового сознания образа будущего.

Использование в исследованиях исторической памяти методов критического дискурс-анализа определяет акцентирование внимания на формах легитимации власти. Однако дискурс-анализ (даже в его критической форме) способствует деконструкции только тех легитимационных форм, которые не противоречат ценностно-смысловыми установкам исследователя. Соответственно, степень критичности дискурс-анализа и пределы его эвристичности аксиологически ограничены.

В политике исторической памяти, которая осуществлялась в Украине, не были созданы условия для использования механизма сублимации – конструктивной переартикуляции травматического опыта (Голодомора, Второй мировой войны, Чернобыльской катастрофы и т. п.). Переартикуляция травматического опыта может осуществляться только путем включения травматического нарратива в более широкий контекст, который условно можно определить через понятие «политический смысл».

Ключевые слова: политика, политическая власть, идентичность, историческая память, исторический канон, дискурс-теории, критический дискурс-анализ, политика исторической памяти.

Yevseyev K. The Discourse of Politics of Historical Memory in Ukraine. – Manuscript.

The thesis for the degree of Candidate of Political Sciences in the major 23.00.01 – theory and history of political science. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2015.

The dissertation is devoted to the value-semantic characteristics of the discursive dimension of politics of historical memory in Ukraine. Conducted research is indicating that the representation of historical memory in the mass media and media discourse have obvious signs. Discourse of historical memory used to power legitimacy. In terms of Ukrainian historical discourses that reflect the two main historical canons used to form the respective political and cultural identities, which, in turn, manifested in political, particularly in the electoral and behavior. That is, the "struggle for history" in Ukraine is nothing but a struggle for political power. It is proved that the discourse of collective memory always aimed at deconstruction historical canon, which serves to legitimize the ruling. Proved that the traumatic nature of social experience and tragic narratives define the implementation of the scheme and the difficulty of Historical Memory in Ukraine, and this determines the relevance of ethical and political values in the implementation of this policy.

Keywords: politics, political power, identity, historical memory, historical canon, discourse theory, critical discourse analysis, politics of historical memory.